

PSİKOTERAPİ'DE YENİ BİR YAKLAŞIM: LOGOTERAPİ VE VİKTOR FRANKL

*Abdülkerim BAHADIR**

Bilimsel yöneliş açısından tarihe göz atıldığında Sosyolojinin yanında Psikolojinin, Astroloji - Matematik ve Fizik - Kimya ve Biyoloji şeklinde sıralanan bilimlerde meydana gelen gelişmelerden sonra, ancak 19. Yüzyılda müstakil bir bilim dalı olarak ortaya çıktığı görülür. İlk dönemlerde daha çok metafizik temele dayalı spekülasyonlarla gelişimini sürdüren Psikoloji, gittikçe gelişerek nihayet 1879 yılında ilk deneysel laboratuvarına kavuşur. Sistematik-deneysel psikoloji devrinin başlangıcına işaret olarak kabul edilen bu girişimden sonra çok geçmeden, özellikle modernleşmenin beraberinde getirdiği sorunların etkisiyle Psikoloji'nin terapik yönü önplana çıkmıştır.⁽¹⁾ Ancak, birbirlerine alternatif düşüncelerle psikoloji sahnesine çıkan yaklaşımların çoğu, savundukları düşüncelerden ötürü genel olarak monizme ve determinizme mahkum edilmişleridir. Özellikle son yüzyılda Varoluşçu Felsefe'nin de etkisi ile, insanı doğrudan ve bütüncü tarzda ele alan yaklaşımların, kendine özel bir prensip etrafında toplandıkları müşahade edilmektedir. Çağdaş sorunlara çağdaş çözümler sunarak psikolojik donanımın "anlam" ekseninde yeniden yapılandırılması gerektiğini savunan Logoterapi, sözü edilen ekollerden birisidir.

Bu makale ana hatlarıyla Logoterapi'yi ve bu ekolün kurucusu Avusturyalı nörolog-psikolog Viktor Emil Frankl'ı tanıtmayı hedeflemektedir.

- LOGOTERAPİ:

Adını Yunanca bir kelime olan "Logos" (Anlam)'tan alan Logoterapi (Logotherapie), Viktor Frankl öncülüğünde kurulmuş yeni bir psikoterapik yaklaşımdır. "Anlam"ı merkez kavram olarak kabul eden bu ekol, "anlam kazandırma yoluyla terapi"yi temel tedavi metodu olarak benimser.⁽²⁾

* Dr.; Selçuk Üniversitesi, İlahiyat Fak. Din Psik. A.B.D.

(1) Geniş bilgi için bkz. BRUNO, Frank J.; Psikoloji Tarihi, (Çev. G. Sevdiren), Kıble Yay., İstanbul 1996; WORDSWORTH, Robert S.; Bugünün Psikoloji Cereyanları, (Çev. M.S. Başoğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943; BAYMUR, Feriha; Genel Psikoloji, İnkılap Yay., İstanbul 1989, 287-305.

(2) FRANKL, İnsanın Anlam Arayışı (Çev. S. Budak), 2. Baskı, Öteki Yay., Ankara 1992, 89; LUKAS, Elisabeth; Auch dein Leben hat Sinn, logotherapeutische Wege zur Gesundheit, 3. Auflage., Herder Verl., Freiburg 1991, 10,43; Süddeutsches Institut für Logotherapie, Jahresbericht, Fürstfeldbrück-München 1995, 1; HAHN, Udo; Sinn suchen-Sinn finden, Was ist Logotherapie, Vandenhoeck und

Logoterapi'nin savunduğu "anlam yoluyla terapi" düşüncesi, geleneksel psikoterapinin savunduğu "terapi yoluyla anlam" düşüncesine tamamen ters bir anlayışa karşılık gelir. Geleneksel psikoterapi anlayışı, anlama ulaşma; kendini gerçekleştirme; olmak istediği gibi olma; mutluluğa ulaşma vb. gibi sağlıklı bir kişiliğin ifadesi olarak kabul edilen niteliklere ulaşmayı, örneğin Ödipal çatışmaları çözmeye, iğdiş edilme korkusundan kurtulmaya bağlar. Oysa psikolojik tetkikler açıkça göstermektedir ki, anlamlılığın gözardı edildiği bir girişimde, ortadan kaldırılan her nevroz, yerini çoğu zaman "Varoluşsal Boşluk"a^(*) bırakmaktadır. Bu tarz trajik bir neticenin en önemli nedeni, insanın en temel eğilimi olan "anlam arayışı"nın dikkatten uzak tutulması ve tatmin imkanından yoksun bırakılmasıdır.⁽³⁾

Psikanaliz ve Bireysel Psikoloji'den sonra "Üçüncü Viyana Psikoterapi Ekolü" olarak meşhur olan Logoterapi, başta ABD olmak üzere, pek çok yabancı ülkede tanınarak yaygınlık kazanmış, 50'yi aşkın enstitüleri ile bilim dünyasında önemli bir konuma ulaşmıştır.⁽⁴⁾ Sosyo-politik şartlara bağlı olarak Avrupa'da beyingöçü devrinin tabii bir neticesi şeklinde tanımlayabileceğimiz bu gelişmeye karşın, Frankl'in ABD veya diğer ülkelerde vermiş olduğu hemen tüm konferansların ve yayınların kısa süre içerisinde Almanca'ya kazandırıldığını burada ifade etmeliyiz.

Logoterapi için "Anlam" (Logos, Sinn)^(**) kavramı insan görüşünde merkezi bir konuma sahip bulunmakla beraber bu "Anlam"ın bütünlüğü içerisinde yer alan bazı özel kavramlar da söz konusudur. Bunlar: Varlık, Varoluş (Dasein=Existen), Değerler (Werte), Tercih, Karar (Entscheidung), Özgürlük (Freiheit), Sorumluluk (Verantwortung), Vicdan (Gewissen), Güven (Vertrauen) ve Geçicilik (Vergänglichkeit). Burada sıralanan kavramlar, "Anlam" (Sinn=Logos) kavramı bünyesinde birleşir ve bütünleşir. Anlama yüklediği bu olumlu muhtevadan ötürü Logoterapi, "anlam merkezli"liği (Sinnzentriet) yanında "yeniden insanileştirici" (Rehumanisiert) bir psikoterapi ekolu olarak tanımlanır.⁽⁵⁾

Frankl, ortaya koyduğu psikoterapik anlayışı tanımlarken, Logoterapi'den başka "Varoluşanalizi" (Existenzanalyse) kavramını da kullanır. Anlam teorisinin

Ruprecht, Göttingen, 1994, 7, 10, 83; KURZ, Wolfram; "Der Mensch auf der Weg zu sich Selbst", in Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg. W.Kurz-F Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995, 39.

(*) Bu kavram "anlamsızlık" anlamına gelen Logoterapik bir kavramdır. (Bkz.LUKAS, Elisabeth; Psychologische Seelsorge, 2. Auflage, Herder Verl., Freiburg-Basel-Wien 1996, 17.)

(³) FRANKL, Viktor; Duyulmayan Anlam Çılgılığı, (Çev. S. Budak), Öteki Yay., Ankara 1994, 14-15.

(⁴) Bkz. FRANKL, Viktor; "Das Leiden am sinnlosen Leben", in Der Wille zum Sinn, 6. Auflage, Piper Verl., München 1996., 237; FRANKL, Viktor-KREUZER, Franz; in Im Anfang war der Sinn, 3. Auflage., Piper Verl., München-Zürich 1994, 13; FRANKL, Viktor; "Kendini Gerçekleştirme ve Kendini İfade Etmenin Ötesinde," (Çev. A. Demirhan), Sana Ruhtan Soruyorlar, Derl. K.Sayar-E.Göka, İz Yay. İstanbul 1991, 13; KOLBE, Christoph; Heilung oder Hindernis, Religion bei Freud Adler Fromm Jung und Frankl, Kreuz Verl., Stuttgart 1986, 212; HAHN, age., 7.10.

(**) Logoterapi "Anlam" kavramı ile anlamamanın konusu olan zihinsel bir süreci ifade etmekten çok daha öte, varoluşsal bir bütünlüğe işaret eder.(Bkz. BILLER, Karlheinz; "Der Sinn-Begriff als zentrales Theorem der Logotherapie", in Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg. W.Kurz-F Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995, 101-108).

(⁵) LÄNGLE, Alfred; "Was ist Existenzanalyse und Logotherapie", in Entscheidung zum Sein, A.Längle, Piper Verl., München 1988, 21

karakteristik yanlarına işaret eden bu iki kavramı Frankl, çoğu yerde birbiriyle ötüsecek tarzda kullanır.⁽⁶⁾ Böyle olmakla birlikte, boyutları açısından alanlarını ayırdığı durumlara da rastlanmaktadır. Buna göre, teorisinin terapik muhtevasıyla ilgili teknik konularda, daha çok Logoterapi kavramını kullanırken, antropolojik çözümlenmeler ile ilgili konularda daha çok Varoluşanalizi (Existenzanalyse) kavramını kullanır.⁽⁷⁾ Çalışmamızda ortak kullanılış şekli ağırlık kazanmaktadır.

Varoluşanalizi, herhangi bir ideoloji veya dünya görüşünü temsil etmediği gibi, belirli bir ideolojiyi benimsetmek veya kazandırmak niyetinde de değildir. Onun asıl amacı, içeriği ne olursa olsun bireyin bütüncü ve sorumlu bir hayat felsefesi kazanmasında yardımcı olmaktır. Varoluşanalizi, insanın varlık içerisinde biricikliğine ve bulunduğu konunun "an" lığına işaret ederek onun sorumlu olması gerektiğini, hayatını varoluş amacına yaraşır şekilde değerlendirmek zorunda olduğunu ve imkanları çerçevesinde hayatın kendine yönelttiği soruları cevaplamakla karşı karşıya bulunduğunu hatırlatır. Varoluşanalizinin insana yüklediği en büyük görev, sorumluluk bilincidir.⁽⁸⁾

Logoterapi, **Logoteori**'nin oluşturduğu antropolojik temeller üzerinde yükselir. Kişilik olarak sağlıklı insanın anlama yönelik çabasına cevap veren Logoteori, havada asılı, soyut bir teori değildir. İnsanın en iptidai yapısına bile etki ederek onu, hayatın gerçekleri ile yüzleştirmeye çalışır. Bu anlamda insan, Felsefeyi, Psikolojiyi veya Psikiyatriyi bilmeden önce de hayatta neler olup bittiğini ve hayatın kendisinden birtakım beklentileri olduğunu farkına varır. Bu süreci Frankl, "önyansımali antolojik tebiat" (präreflexive antologische Selbstverstöndnis) kavramı ile açıklar.⁽⁹⁾

Logoterapi tabiri caizse, kanepesiz bir psikoterapi tekniğidir. Anlatacağımız olay bu tanımlamayı açıklamaktadır.

Frankl'ı ve tedavi tekniğini merak eden Amerikalı bir doktor, Frankl'ın karşısına oturur ve ilk sorusunu sorar:

-Herhalde siz bir psikanalistsiniz?! Frankl: Tam anlamıyla bir psikanalist değil, bir psikoterapist diyelim... Bu cevaptan sonra sohbet şu şekilde devam eder:

- Ortaya kolduğunuz ekol nedir?

- Adına Logoterapi deniyor.

⁽⁶⁾ DIENELT, Karl; Erziehung zur Verantwortlichkeit, Österreichischer Bundesverlag, Wien 1955, 11.

⁽⁷⁾ Geniş bilgi için bkz, BÖSCHEMEYER, Uwe; Die Existenzanalyse und Logotherapie Viktor E. Frankl's aus theologischer Sicht, Walter de Gruyter Verl., Berlin-NewYork 1977, 48-49.

⁽⁸⁾ Bkz. LÄNGLE, agm,11; BAHADIR, Abdülkerim; Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sos. Bil. Enst. Bursa 1999, 11; ayrıca Varoluşanalizi'nin Scheler, Jaspers, Heidegger'deki felsefi temelleri ve antropolojik boyutları ile ilgili geniş bilgi için bkz.FRANKL, Viktor; Ärztliche Seelsorge, Grundlage.n der Logotherapie und Existenzanalyse, Fischer Taschenbuch Verl., Farnkfurt am Mein 1995, 56.vd.; LÄNGLE, agm, 10-12.

⁽⁹⁾ Bkz., FRANKL-KREUZER, age., 32, 33; FRANKL, Duyulmayan Anlam Çılgılığı, 30-31; FRANKL, "Was ist Logotherapie", in Im Anfang war der Sinn, Frankl-Kreuzer, 3. Auflage., Piper Verl., München 1994., 11.

- Peki Logoterapi ile psikoterapi arasındaki fark nedir, bunu bir cümle ile söyleyebilir misiniz?

- Elbette, ancak daha önce bana Psikanaliz'in özünden ne anladığınızı, bir cümle ile açıklar mısınız?

- Tanrım, Psikanaliz'de... Psikanaliz esnasında hasta bir divana uzanmak ve söylenmesi hoş olmayan şeylerden bahsetmek zorundadır!...

- Bakınız, Logoterapi'de hasta oturabilir, fakat duruma göre bazan dinlenmesi hiç de hoş olmayan şeyleri dinlemek zorundadır.⁽¹⁰⁾ Konuşmadan nüktevâri de olsa açıkça anlaşılıyor ki, birinci tekniğin (Psikoanaliz) tersine ikincisinde (Logoterapi) doktor, hastasının kendisiyle; suçluluk, eksiklik, acı ve sıkıntılarla yoğrulmuş olsa bile, kendi hayatıyla yüzleşmesinde yardımcı olmak çabasındadır.

Logoterapi'nin bir motivasyon teorisi çerçevesinde temellendiği iddia edilmekteyse de, daha çok motive edici bir karaktere sahip olduğu söylenebilir. Logoterapi'nin asıl işlevi, insanın hayatına anlam kazandırabileceği amaç ve hedefler bulmasını sağlamaktır. Bu noktada O, her türlü motivasyona değer verir ve bunların etkinlik kazanmasında yardımcı olur. Her eylemin ardında yalnızca bir güdünün ya da birlikte bir çok güdünün rol oynadığını dikkate aldığımızda Logoterapi'nin de, güçlü birmotivasyon değerine sahip olduğu ortaya çıkar. Her motivasyonda -açık veya gizli- sürükleyici bir ana güdü vardır. Logoterapik düşüncede ana güdü "**Anlam İstemi**"dir. Anlam İstemi, kendisini "**Anlam Arayışı**" ile ortaya koyar ve diğer pek çok güdüyü amacına ulaşmada kullanır. ⁽¹¹⁾ Bu anlayışta insanı harekete geçiren bütün güdüler, aslında ana güdü olan "anlam"ın hedefine ulaşmasında hizmet eder. Buna göre her güdünün yapısında "anlam"a yönelik bir çaba, her zaman canlılığını korur.

Logoterapi'nin psikoterapi'deki yeri hakkında bazı spekülasyonlar ortaya atılmıştır. Bir kısım ilim adamı bu ekolü, Hümanistik Psikoloji içerisinde değerlendirmişlerdir (Bühler ve Allen, 1972). Kimilerine göre Logoterapi, Fenomenolojik Psikiyatri çerçevesinde yer alırken (Spiegelberg, 1972) kimilerine göre Varoluşçu Psikiyatri ile özdeş kabul edilmiştir (Allport, 1959, Lyons, 1961; Pervin, 1960).Ancak, hangi alana bağlı kabul edilirse edilsin birçok araştırmacı Logoterapi'yi, bu sistemler içerisinde kendine has psikoterapik teknikler^(**)

⁽¹⁰⁾FRANKL, "Das Leiden am sinnlosen Leben", 237; FRANKL, İnsanın Anlam Arayışı, 88-89; FRANKL-KREUZER, age., 15

⁽¹¹⁾BÖKMAN, Walter; "Logotherapie und Sinn - Theorie, Überlegungen zum therapeutischen wie aussertherapeutischen Umgang mit dem Franklischen Sinn-Begriff und seiner erweiterten Definition im Rahmen einer Sinn-Theorie", Journal des Viktor-Frankl Institut, Vol. 5, Nr.2, Wien 1997, 106-108.

^(*) Kurz, bir Logoterapist olmasına karşın Frankl'ı ve Logoterapi'yi, kendini gerçekleştirilmeye verdiği önemden ötürü Hümanistik Psikoloji Ekolü dahilinde kabul eder. (Bk. KURZ, "Die Bedeutung religiöser Erziehung für die Entwicklung psychischer Gesundheit unter besonderer Berücksichtigung logotherapeutischer Aspekte", Kompendium der Logtherapie und Existenzanalyse, Hrsg. W. Kurz-F. Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995,543, (Dipnot 15).

^(**) Logoterapinin kullandığı başlıca psikoterapik teknikler yoğunluk düzeyine göre şu şekilde sıralanabilir: Çelişik Niyet (Paradoxe Intention), Düşünce Odağını değiştirme (Dereflektion), Telkin (Suggestion) ve Vaziyet Alma (Einstellungsmodulation). Sözü edilen teknikler ile ilgili geniş

geliştirmeyi başaran tek sistem olarak kabul etmektedir (Ungersma, 1961; Tweedie, 1961; Leslie, 1965; Kaczanowski, 1967) ⁽¹²⁾. Enstitülere başvuran hastalar üzerinde kaydedilen hızlı ve kalıcı gelişmelerin sonucunda Logoterapi, genel bir kabul görerek psikoterapi'nin hemen her alanında söz sahibi olabilecek bir başarıya ulaşmıştır. Bu çerçevede eksikliklerinden çok fazlalıkları vardır ⁽¹³⁾. Logoterapi'yi diğer ekollerden ayıran en belirgin özelliği, anlam ve sorumluluk noktasında kişilik gelişiminin önemine yaptığı vurgudur ⁽¹⁴⁾. Ancak, bu özel vurgu, psikolojizm gibi indirgemeci yaklaşımlardan tamamen uzak bir anlayışı temsil eder.

Logoterapinin ne olmadığından söz etmek, ne olduğundan söz etmekten daha kolay ve anlaşılır görünmektedir.

Bu ekol, diğer psikoloji ekollerine bir tepki olarak doğmamıştır ve prensip olarak hiçbir psikoterapik yaklaşıma kapalı değildir ⁽¹⁵⁾. Logoterapi bir kurtuluş ideolojisi olmadığı gibi, batınî bir öğreti ve inanç olmaktan da uzaktır ⁽¹⁶⁾. Logoterapi her hastalığı iyileştirebilen sihirlî bir değneye sahip değildir. Psikoterapi için geçerlilik arzeden temel konuların dışına çıkmaz. Geliştirdiği tedavi tekniklerinin, her durumda mutlak neticeye ulaştıracağı tarzında bir iddia taşımaz. Ayrıca söz konusu tedavi tekniklerini terapist her zaman aynı başarıyla uygulayamayabilir ⁽¹⁷⁾. Özetle Logoterapi, sahip olduğu terapik gücü, her şeyin ötesinde ve üstünde görece aşırı bir güvene dayandırmaz; psikoterapide salt yetkinlik düşüncesine katılmaz.

Antropolojik temeller üzerinde yükselen Logoterapi'nin ya da diğer kimliğiyle Varoluşanalizi'nin en büyük hedefi, anlam kazanma sürecinde bireye ihtiyaç duyduğu parametreleri sağlamak; anlamsızlıkla karşılaştığı durumlarda ise, olumlu ve kalıcı bir çözüme ulaşmasında yardımcı olmaktır. Bu süreçte diğer psikoterapi ekolleri ile ortaklığa ve işbirliğine sıcak bakar. Gerekli olduğuna inandığı takdirde Logoterapist hastasını, çekinmeden başka bir psikoterapistle yollayabilir veya tedavi sürecini diğer terapik çözümlerle destekleyebilir.^(*)

bilgi için bkz. FRANKL, Viktor; *Das Leiden am sinnlosen Leben*, 5. Auflage, Herder Verl., Freiburg-Basel-Wien 1991, 56-69; FRANKL, Viktor; *Ärztliche Seelsorge*, Fischer Taschenbuch Verl., Frankfurt am Mein 1995, 230-251; FRANKL, Viktor; *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, (Çev. S. Budak), Öteki Yay., Ankara 1994, 101-146; FRANKL, Viktor; *Zeiten der Entscheidung*, 2. Auflage, Hrsg. E. Lukas, Herder Verl., Freiburg 1996, 119- 142; LUKAS, Elisabeth; *Auch dein Leben hat Sinn*, 3. Auflage, Herder Verl., Freiburg 1991, 51-90.

⁽¹²⁾ FRANKL, *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*, 101; Ayrıca Bkz. KURZ, Wolfram; "*Der Mensch in der Entfremdung von sich Selbst*", Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg. W. Kurz-F. Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995, 17.

⁽¹³⁾ Geniş bilgi için bkz. LUKAS, Elizabeth, "*Zuordnung der klinisch - diagnostischen Leitlinien der ICD - 10 zur logotherapeutischen Terminologie*", Journal des Viktor Frankl Instituts, Volume 5, Nr. 2, Wien 1997, 34-36.

⁽¹⁴⁾ BÖSCHEMEYER, age., 28.

⁽¹⁵⁾ FRANKL-KREUZER, age., 18-19.

⁽¹⁶⁾ Süddeutsches Institut Für Logotherapie, 1.

⁽¹⁷⁾ FRANKL, "*Was Ist Logotherapie*", 78.

^(*) Örneğin Frankl, kişilik problemlerinin çözümlenmesinde eklektik bir yaklaşımla hipnoz, davranış terapisi, farmakoterapi ve gevşeme teknikleri gibi birbirinden farklı tedavi yöntemlerini bir arada

Logoterapi kuşatıcıdır. Tekliflerini sağlıklı ya da hasta tüm insanlara yöneltir. İrk, din, dil vb. hususlarda her türlü ayırmacılığı reddeder. Hedefini, "Anlam İstemi"nin önündeki tüm engellenme durumlarını çözmeye ve bu en asli arzunun hangi yolla olursa olsun gerçekleşmesine kilitlemiştir ⁽¹⁸⁾. Bu amaca hizmet eden her yolu veya yöntemi değerli kabul eder; prensipleri dahilinde onlardan istifadeyi gözardı etmez. Bu noktada değerlere ve dini içeriklere büyük bir önem verir. Logoterapi'nin "Yaratıcı" (schöpferische Werte), "Tecrübi" (Erlebniswerte) ve "Düzenleyici" (Einstellungswerte) olmak üzere üç boyutlu değer kategorizasyonu, hayatın her alanına hitap edebilecek bir zenginliğe sahiptir. ⁽¹⁹⁾ Logoterapi'nin kendisi dışındaki ekoller tarafından reddedici ciddi tenkitlere maruz kalmamasını, ^(**) diğer psikoterapi çabalarına karşı sergilediği olumlu tutumunun önemli bir sonucu olarak kabul edebiliriz.

- VİKTOR EMİL FRANKL: HAYATI, AKADEMİK KİŞİLİĞİ VE TANRI ANLAYIŞI

1) Hayatı:

Viktor Emil Frankl, 26 Mart 1905'de Viyana'da Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Prag'ın ileri gelenlerinden; babası ise Kuzey Marovyalı zanaatkar bir ailedendir. Frankl, geçim zorlukları nedeniyle Viyana'da sürdürdüğü tıp öğretimine son vermek zorunda kalan babasının gerçekleşmeyen bu arzusunu, hayatının en büyük hedefi edinmisti. Daha orta öğretimde hocalarına sorduğu sorular onun tıp'a ve felsefeye son derece yatkın olduğunu gösteriyordu ⁽²⁰⁾.

Hayatın anlamı ile ilgili özgün teorisinin, çocukluk yıllarında temellendiği söylenebilir. Zira yaşadığı bazı olaylar bu kanaati destekler niteliktedir: Dört yaşları sırasında bir akşam uyumak üzereyken küçük Viktor, herkes gibi bir gün kendisinin de öleceği fikriyle ansızın irkildiğinden bahseder. Yaşadığı bu tecrübe O'nda ölüm korkusundan çok, hayatın anlamının bunca yaşananlarla birlikte ölümle yok olup olmayacağı sorusunu gündeme getirmiş ve bu nedenle büyük bir endişeye yol açmıştı. Özellikle okul sırasında karşılaştığı iki olay onun geleceğini derinden etkileyecekti. Bir gün Tabiat Bilgisi dersinde hocası, hayatın bir oksidasyondan, bir yanma mekanizmasından (Verbrennungsvorgang) ibaret olduğunu dile getirdiğinde Frankl, kendini tutamayıp ayağa fırlar ve "eğer hayat

kullanılardan birisidir. (bkz. GÜLEÇ, Cengiz "Fenomeno - Egzistansiyel Yönelimli Psikoterapiler" Psikoloji Dergisi, S. X, Ankara 1980, 21.

⁽¹⁸⁾ Geniş bilgi için bkz. LUKAS, Weisheit als Medizin, 25-27; FRANKL - KREUZER, 18-19; FRANKL, "Was İst Logotherapie" 77 : DIENELT, Erziehung zur Verantwortlichkeit 13; Süddeutsche Institut für Logotherapie, 2.

⁽¹⁹⁾ Logoterapinin değerler ve din ile ilişkisi ile ilgili geniş bilgi için bkz. BAHADIR, adigeçen tez, 22-34.

^(**) Frankl'ın felsefesine yönelik bazı eleştiri ve tenkitlere rastlamamıza rağmen ulaşabildiğimiz bilgiler dahilinde tedavi tekniği olarak Logoterapi'ye karşı, ileri sürdüğü tezi reddedecek esaslı bir tenkide raslayamadık.

⁽²⁰⁾ FABRI, Joseph-LUKAS, Elizabeth; Auf den Spuren des Logos, Quintessenz Verl., München 1995, 175; KOLBE, Heilung oder Hindernis, 211; HAHN, Sinn suchen-Sinn finden, 9, BÖSCHEMEYER, Die Sinnfrage. in Psychotherapie und Theologie, 12.

anlattığımızdan başka bir şey değilse, o zaman bütün bu yaşadıklarımızın ne anlamı var?!" sözüyle hayatın anlamıyla ilgili endişesini dışa vurur. Yine günün birinde intihar eden öğrenci arkadaşının elinde açık vaziyette Neitsche'ye ait bir kitabın bulunması, Frankl'de dünya görüşü ile hayatın oluşumu arasında varoluşsal bir bağın olması gerektiği düşüncesini doğurur. Bu olay Frankl ile Nihilizm arasındaki savaşın başlangıcını temsil eder ⁽²¹⁾. Görüldüğü gibi Frankl düşüncesinin ve Logoterapi'nin tecrübî temelleri, toplama kampı deneyimlerinden çok daha önceye, çocukluk dönemine dayanıyordu.

Frankl'ın tabiri caizse yeniden doğuşunu hazırlayan; kişisel hayatını olduğu kadar akademik hayatını da derinden etkileyen en önemli tecrübesi, toplama kampı deneyimidir. 1943 yılında diğer pek çok Viyana'lı Yahudi gibi Frankl; karısı, babası, annesi ve kardeşi ile birlikte Nazi SS Subayları'nca tutuklanarak ölüm kampları olarak anılan Auschwitz ve Dachau toplama kamplarına nakledilmişlerdir. Her an gaz odalarına gönderilme korkusuyla yaşayan Frankl, ancak 1946'da hürriyetine kavuşabilmiştir. Fakat diğer aile bireyleri O'nun kadar şanslı değildi. Kızkardeşi dışında hepsi gaz odalarında can vermişti. Bu acı gerçeği üç yıl boyunca ailesine kavuşabilme umuduyla yaşayan Frankl, 1946'da, Viyana'ya döndüğünde öğrenecekti ⁽²²⁾.

1930'lu yıllarda Frankl, henüz tam anlamıyla şekillenmemiş teorisi ile işsizlik problemi ve çözümü üzerinde yoğunlaşıyordu. Ancak II. Dünya Savaşı sırasında 4 ayrı kampta geçirdiği dramatik 3 yıl, Logoterapinin hem gerçek hüviyetine kavuşmasında hem de tutarlılığının test edilmesinde önemli tecrübeler sahne olmuştur. Logoterapi'nin bulguları ve teknik yönelişi, Vietnam'dan kurtulanlar üzerinde yapılan pek çok araştırmalarca doğrulanarak geçerlilik kazanmıştır ⁽²³⁾.

Viyana'ya dönüşünden sonra kalan hayatına beş kitada yüzlerce konferans, panel ve seminer; onlarca kitap, makale ve kaset sığdırmayı başaran Frankl, son kitabı "Man's Search for Ultimate Meaning"i bitirdiği 1997 yılında kalp sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalır. Tedavi girişimleri sonuç vermez ve nihayet 2 Ekim 1997'de hayata gözlerini yumar. Sessiz, sukünet içerisinde, sadece dualar eşliğinde gömülmek, samimi bir dindar olarak Frankl'ın en büyük arzusuuydu. Karısına her zaman hatırlattığı "Ne olur, bu dünyaya nasıl geldiysem, bırakın öyle gideyim, sansasyona yol açmadan !" sözüne uygun olarak büyük logoterapist, bağlılarına haber verilmeksizin bir kaç din adamı ve ailesinin katıldığı sade bir törenle toprağa verilmiştir ⁽²⁴⁾.

⁽²¹⁾ KOLBE, age., 211-212; FABRI-LUKAS, age, 175.

⁽²²⁾ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. FRANKL, Victor E.,...trotdem Ja zum Leben sage.n, 6. Auflage., Kösel Verl. München 1994, 15 vd.; HAHN, Sinn suchen-Sinn finden, 9; FABRI- LUKAS, age., 175-176; KOLBE, age.; 211-212; GENÇTAN, Engin; Psikanaliz ve Sonrası, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990, 238; BEDRİ, Malik B.; Müslüman Psikologların Çıkması (Çev. H. Şencan), İnsan Yay., İstanbul 1984, 94. Ayrıca Logoterapi ile ilgili bütün eserlerin başında : veya giriş bölümlerinde Frankl ile ilgili kişisel bilgiler mevcuttur.

⁽²³⁾ Bkz. LUKAS, Elizabeth; Logotherapie, Quintessenz MMV Medizin Verl., München 1995. 6-9; BÖSCHEMEYER, age., 12.

⁽²⁴⁾ VESELY, Franz J., "Editorial", Journal des Viktor Frankl-Instituts, Volume 5, Wien 1997, 7

2) Akademik Kişiliği:

Logoterapi'yi hazırlayan teorinin oluşumunda Frankl'e bilimsel temel hazırlayan bazı önemli tarihi şahsiyetlerin etkileri sözkonusudur. Hayatın anlamı sorununu ele alan bilimadamlarından Frankl her zaman istifade etmiştir. Logoterapi'nin diğer psikoterapi okullarına açık olması, bu anlayışın doğal neticelerinden biri olarak görülmelidir.

Hayatın anlamı problemi ile psikoterapik anlamda ilk ilgilenenin Carl G. Jung olduğu kaydedilmiştir. Analitik Psikoloji'nin kurucusu olan Jung bir eserinde anlam bulamayan ruhun ızdırabını konu edinerek bu çıkmazın önemli bir nevroza işaret ettiğini açıklamaya çalışmıştır ⁽²⁵⁾. Jung'un dışında L. Seif, M. Scheler, H. Schultz, R. Siebeck gibi bilimadamlarının da anlam arayışı, acının anlamı ve anlamsızlık nevrosu ile ilgili görüşleri ve çalışmaları vardır. Ancak, Logoterapi'nin formülasyonunda en etkin görüş, Frankl'in hocası R. Allers'e aittir. Allers'in formülasyonu şudur : "Sorumluluğu takdire yönelik eğitim" (Erziehung zu Anerkennung der Verantwortlichkeit ⁽²⁶⁾).

Kronolojik olarak hareket ettiğimiz takdirde, Frankl'in akademik hayatını daha kolay tahlil edebiliriz : 15 yaşında iken Freud ile mektuplaşmaya başlayan Frankl, bir sene sonra 16 yaşında "Hayatın Anlamı" (Der Sinn des Lebens) konulu ilk konferansını verir. 19 yaşına geldiğinde ilk makalesini "Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse" de yayımlar. Freud'u sadece bir defa görür; Onunla yazışır fakat öğrencisi olmaz. Ancak, ilk makalesinin tanınmış bir psikoanalitik dergide yayınlanmasını Freud'e borçludur. 1924'ten sonra Freud'den bağımlı koparan Frankl, Alfred Adler ile birlikte çalışmaya başlar. İkinci psikoterapik aşama olarak tanımlanan bu süreçte çalışmalarını, "Internationalen Zeitschrift für Individualpsychologie" dergisinde yayımlar. Ancak, çok geçmeden 1926 da Adler ile de ters düşer ve böylece Bireysel Psikoloji Derneği'nden ilişkisi kesilir ⁽²⁷⁾.

Frankl, 1927'de "Medizinischen Antropologie"nin sahiplerinden O. Schwartz ve R. Allers ile birlikte olmaya başlar. Bu yakın ilişki, Frankl'in insan görüşünde köklü değişmelere yol açar. Bu arada M. Scheler'in eserleri ile tanışır. Scheler'in etkisi, O'nun görüşlerine özellikle değer-etigi (Wertethik) bağlamında damgasını vurur. 1927 yılı ile başlayan bu üçüncü aşama, Frankl düşüncesinin değişmemek üzere yeniden yapılandığı aşamadır. Logoterapi'nin teorik alt yapısı her geçen yıllagittikçe-belirginlik kazanmaktadır. ⁽²⁸⁾

1930 yılında doktorluk ünvanını alır ve aynı tarihten itibaren Viyana Üniversitesi Noropsikiyatri Kliniğinde çalışmaya başlar. Buradaki gözlemleri, anlamsızlık duygusunun hastalıklarda en önemli kaynaklardan birisi olduğu şeklindeki kanaatini güçlendirmiştir ⁽²⁹⁾

⁽²⁵⁾ JUNG, Carl G. "Über die Beziehung der Psychotherapie zur Seelsorge" Gesamtwerke, Band XI, Hrsg., Mariane Niehus-Jung u.a., Walter Verl., Solothurn-Düsseldorf 1995, 339, 344-346

⁽²⁶⁾ BÖSCHEMEYER, age., 10.

⁽²⁷⁾ Bkz. FABRI-LUKAS, age., 176; KOLBE, age. 212; BÖSCHEMEYER, age., 8.

⁽²⁸⁾ Bkz. BÖSCHEMEYER, age., 8-9.

⁽²⁹⁾ KOLBE, age., 213.

Bütün bu gelişmelere rağmen Frankl'ı bilim dünyasına diğerlerinden tamamen farklı, yeni bir yaklaşımla hazırlayan yıl 1938'dir. Bu yıl içerisinde yayınladığı "Zur geistigen Problematik der Psychotherapie" adlı eserinde ilk defa "Varoluş Analizi" ve "Logoterapi"nin argümanlarını ortaya koyar. Birkaç ay sonra da "Seelenärztliche Selbstbesinnung" adlı makalesini yayımlar. Bu iki çalışmayla birlikte 1939 da, "Zur Grundlegung einer Existenzanalyse" alt başlığı ile yayınladığı "Philosophie und Psychotherapie" adlı makalesi, Frankl teorisinin ve terapi tekniğinin üçlü saçayakları olarak kabul edilmektedir⁽³⁰⁾.

1940 - 1942 yılları arasında Viyana'da Rothschild - Spital'e bağlı Noroloji Merkezinin Müdürlüğünü yapan Frankl, bu arada daha sonra toplama kamplarında kaybolan ve kurtuluşundan sonra yeniden kaleme aldığı çok ünlü eseri "Ärztliche Seelsorge"yi tamamlamaya çalışıyordu. Ancak 1943'de ailesi ile birlikte tutuklanarak toplama kampına gönderilmesi, bütün projelerinin alt-üst olmasına neden olur⁽³¹⁾.

Toplama kamplarından kurtulup geri döndüğü 1946 sonrası, Frankl'ın hayatı ve eserleri ile dünya çapında tanınıp şöhret kazandığı en verimli yıllara karşılık gelmektedir. Özellikle Viyana Noroloji Polikliniği'nin sorumlusu olarak görev yaptığı 1946-1970 dönemi, bu anlamda son derece dikkat çekicidir. 1946 yılının başında yayınladığı ilk kitabı "Ärztliche Seelsorge"nin birinci baskısı üç günde, ikinci baskısı ise, iki ay sonra tükenerek sahasında çok az kitabın ulaşabildiği bir ayrıcalığa kavuşmuştur. Hayatına 24 yabancı dile çevrilen 31 kitap, yüzlerce konferans ve seminer ile onlarca makale sığdıran Frankl'ın sadece bir kitabı "...trotzdem ja zum Leben sagen" (Her Şeye Rağmen Hayata Evet Demek)^(*) 9 Milyonun üzerinde baskı gerçekleştirmiştir. Frankl, 5 kıtada 200'den fazla üniversite tarafından misafir bilimadamı olarak davet edilmiştir. 1970 - 1994 yılları arasında kendisine verilen Fahri Doktora sayısı 27'dir. Frankl ve Logoterapi ile ilgili yazılmış kitapların sayısı 132, doktora sayısı 153 olarak tesbit edilmiştir. Dünyanın her tarafında kurulan Logoterapi enstitüleri gittikçe yaygınlık kazanmaktadır. Logoterapiksenli dergiler yanında yayınlanmış 12 film, Frankl'ın dünyada sahip olduğu karizmayı gösterir mahiyettedir⁽³²⁾.

3) Frankl'in Tanrı ve Din Anlayışı :

Frankl, Yahudi inanç geleneğine bağlı dindar bir aile ortamında yetişmiştir. Gerek toplama kampı deneyimlerinde ortaya koyduğu onurlu mücadelesinde ve gerekse tanrı anlayışında, ailesinden aldığı dini terbiyenin yansımaları açıkça görülür. İnançla ilgili düşüncelerinde alışlagelmişin dışında

⁽³⁰⁾ Bkz. BÖSCHEMEYER, age., 13; FABRI-LUKAS, age., 1.

⁽³¹⁾ Bkz. HAHN, age.; 9; FRANKL, Zeiten der Entscheidung, 2. Auflage, Hrsg. Elizabeth Lukas, Herder Verl., Freiburg 1996 214; FABRI-LUKAS, age., 176.

^(*) İngilizcede "Mean's Search for Meaning" adıyla yayınlanan ve toplama kampı deneyimlerini ele alana bu eser, "İnsanın Anlam Arayışı" adıyla Öteki Yayınevi tarafından Türkçemize kazandırılmıştır. (bkz. Bibliografya).

⁽³²⁾ Bkz. FRANKL, age., 213-216. Ayrıca Frankl'ın tüm kitaplarında benzer bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu kitap yayınlanmış en son kitaplardan birisi olduğu için burada verilen bilgileri aktarmayı yeterli buluyoruz.

oldukça karmaşık çıkarımlara sahip bulunduğu için burada Frankl'ın tanrı ve dindarlık ile ilgili görüşlerine sadece ana hatlarıyla değinilecektir.

1986 da kaleme aldığı eserinde Kolbe, görüşlerinden ötürü Frankl'ı, din ile en yakın diyaloga sahip psikoterapist olarak tanımlar.⁽³³⁾

Her şeyden önce Frankl, şekilci ve politeist bir din anlayışına karşıdır. Bu nedenle Hıristiyanlığın Baba-Tanrı imajını kabul etmez. Diğer taraftan O, kişisel dindarlığa özel bir önem atfeder. Ona göre din, insanın deruni yaşantısında canlılığını koruyan içsel bir aktır; birey onun bilincinde olmayabilir, dışarıya yansıtımayabilir. Dışarıya yansımaması, dini etkilerin olmadığı anlamına gelmez.⁽³⁴⁾

Frankl, Tanrı'nın varlığını mantıksal bir çıkarsama ile delillendirmeye çalışır. 1950'de yayımlanan ve daha sonra 1984 yılında basılan "Der Leidende Mensch" adlı eserinde yer alan "*Homopatiens*" adlı makalesinde, Varoluş analizine uygun bir Tanrı İspatı (Gottesbeweis) için şu açıklamaları yapar. "İnsan, varoluşunu ancak anlam ve değerlere bağlı gerçekleştirebileceği için bu yönelişi, insan ötesi bir varlığa doğru olmak zorundadır" ⁽³⁵⁾. "Eğer varsam, anlam'a ve değere yönelik varımdır. Anlam ve değerlere yönelik varoluğuma göre benim değerimden zorunlu olarak daha üstün değerlere sahip bir "şey"e (Etwas) yöneliğimdir. Başka bir ifade ile ben öyle bir şeye yöneliğimdir ki, aslında O, bir "şey" değil, aksine bir "biris" (Jemand), bir "kişi" (Person) olmak zorundadır. Ancak, bu kişi beni aşan, bir "kişi - üstü" (Überperson) olmalıdır. Bir cümle ile varoluğuma göre, her zaman Tanrı'ya yöneliğimdir" ⁽³⁶⁾ Başka bir sözüde Frankl şöyle der: "İnsanın ruhsal derinliğinde güçlü bir özlem hakimdir. Bu şiddetli özlemin, susuzluğun konusu ve hedefi Tanrı'dan başkası olamaz."⁽³⁷⁾

Frankl, tanrı ile ilgili görüşlerini kendine göre sistematize ederek dindarlık ile ilgili görüşlerine de yayar. Tanrı ve dindarlık anlayışında öne çıkan en temel kavram "bilinçdışı" kavramıdır. Bu anlayışa göre her insan farkında olarak ya da olmayarak, fakat kesin olarak Tanrı'yı içselleştirmiştir ve O'na bilinçdışından bağlanmıştır. İnsanın tabiatı gereği bağlandığı Tanrı'yı Frankl, "Bilinçdışı Tanrısı" (Unbewusste Gott) kavramıyla tanımlar. Ona göre böyle bir bağlılıktan doğan kaçınılmaz dindarlık. "Bilinçdışı Dindarlık"tır (Unbewusste Religiosität).⁽³⁸⁾

Frankl'e göre insanın Tanrıya yönelişi ontolojiktir. Zira bu yönelişin esası ve dinamiği varlığın derinliklerinde saklıdır. İnsanın Tanrıya yönelişi, metapsişik bir ihtiyaca dayanır. Bu ihtiyaç teoretik değil, duygusal olarak anlaşılabilir. Bu düşüncesini Frankl şöyle dile getirir: "Varlığımızın temelinde konusu Tanrıdan başkası olamayacak derin bir özlem yatar." O'na göre birey, duygusal yapısıyla aşkınlığa ve dolayısıyla Tanrı'ya yol bulur. Ancak bunun dışında Tanrı'ya ulaştıracak başka bir yol daha vardır. Bu yol varoluşsal bir karaktere sahiptir ve kendisini kişisel

⁽³³⁾ Bkz KOLBE, age., 15.

⁽³⁴⁾ Bkz. FRANKL-KREUZER, age., 58.

⁽³⁵⁾ UTSCH, Michael, Religionspsychologie, Kohlhammer Verl., Stuttgart-Berlin-Köln 1998, 143.

⁽³⁶⁾ KOLBE, age., 247; UTSCH, age., 143.

⁽³⁷⁾ UTSCH, age., 141-143.

⁽³⁸⁾ FRANKL, Viktor E., Der Unbewusste Gott, 8. Auflage., Kösel Verl. München 1991, 55-56;

tercihle ortaya koyar. Bu noktada Tanrı kendisini, bireyin bilincinde düşünülmesi gereken bir zorunluluk olarak değil, düşünülebiyecek bir imkan olarak gösterir. Bu nedenle insan inanmaya zorlanamaz. Aksine, kendi varoluşunun ağırlığını inanma tercihinin terazisine atmak zorundadır.⁽³⁹⁾ Bu değerlendirmesi ile Frankl, insanın Tanrı ile bağlantısını sağlayan bilinçdışı bir yapının varlığına ve bu bağlantının niteliği için imkana dayalı varoluşsal bir tercihin zorunluluğuna işaret etmektedir.

Frankl "Bilinçdışı Tanrısı", kavramıyla Tanrı'nın bizzat bilinçsiz bir varlık olduğuna değil, Bilinçdışında etkin, insanla canlı ilişkide bulunan yüce bir varlığa işaret ettiğini vurgular. Ona göre bu kavramdan panteist bir netice çıkarılmamalıdır. Zira Bilinçdışı Tanrı düşüncesinde Bilinçdışının ya da benliğin tanrılaşması söz konusu değildir. Diğer taraftan bu kavramla Frankl, Tanrı'nın insanı mekan edindiğini, insanın içinde yaşadığını da kasetmez. Bilinçdışı Tanrısı ancak etkisi ile insandadır. Vicdan, bu tanrısal etkiden güç alarak insanı iyiye yönlendirir. İster dindar olsun ister olmasın her insan Tanrı'yı ruhunun derinliklerinde içselleştirmiştir. Bu içselleştirmede bireyin kendi bilinçli aktivitesi söz konusu olmayabilir⁽⁴⁰⁾.

Frankl, Tanrı'yı bilinçdışına iten anlayışa olduğu kadar, Tanrı'yı içgüdüsellığe indirgeyen anlayışa da şiddetle karşı gelir. Jung ve Freud'a bu noktada ağır tenkitler yöneltilir.

Jung'un Tanrı anlayışında Tanrı, Kollektif Bilinçdışında etkin Arketiplerden birisidir ve Arketipler dini bir mahiyete sahiptir. (*) Frankl'e göre Jung bu iddiasıyla Tanrı'yı lokalize etmiş, bilinçdışına hapsedmiştir. Bilinçdışı, istem - dışı ve zorunlu tepkilerin kaynağı olduğuna göre, bilinçdışından zorunlu olarak Tanrı'ya yönelmek durumundadır. Oysa, insanın en temel niteliklerinden birisi tercih ve karar hürriyetine sahip olmasıdır. Frankl Jung'u, dindarlığı bilinçdışının bir karakteristiği saymasından dolayı tenkid eder. Onu, "Ben" kategorisini dinden ayırmakla veya "Ben"e dini bir değer atfetmemekle itham ederek eleştirir. Frankl'e göre dindarlık, kollektif değil, kişiseldir. "Ben" ise kişiliğin şuurlu olan ve dini yaşayan asıl ögesidir. Kişinin dindarlığı veya dinden uzaklığı, "Ben" in tercihine bağlıdır. Yine Frankl, Jung'u, "Arketip" ile ilgili görüşlerinden ötürü, tanrısal etkiyi içgüdüsel etkiye indirgemekle suçlar. Ona göre dindarlık, bilinçdışı içgüdüsel bir yöneliş değil, bilinçli veya Bilinçdışı ruhsal bir yöneliştir. Eğer dindarlığa bir kök aranacaksa bu kök bilincinde değil, Bilinçdışında aranmalıdır. İnsan Allah'a bağlanmaya içgüdüsel olarak zorlanamaz. Dilerse Ona karşı olacak bir tercihte de bulunabilir.

(39) Bkz. KOLBE, age., 233-234.

(40) Geniş bilgi için bkz. FRANKL age., 55-56; HAHN, age., 20-24; BÖSCHEMEYER, age., 95-96; ayrıca bkz. BAHADIR, adigeçen Tez, 28.

(*) Konumuzla doğrudan ilişkili olmadığı için Jung'un din ve tanrı anlayışına girmeyi gerekli görmüyoruz. Ancak konu hakkında detaylı bilgi, şu eserler de bulunabilir : FABER, Herje, Religionspsychologie, Gütersloher Verlaghaus, Gütersloh 1973; 42-68; GROM, Bernhard; Religionspsychologie, Kösel-Vanderhoeck und Ruprecht, München 1992, 400-406; KOLBE, Heilung oder Hindernis, Religion bei, Freud Adler, Fromm, Jung und Frankl, 145-210; JUNG, Carl G.; Din ve Psikoloji (Çev. C. Şişman), İnsan Yay. İstanbul ts., 17 vd.; FORDHAM, Frieda, Jung Psikolojisi, (Çev. A. Yalçın) 2. baskı, Say Yay, İstanbul 1994; 87 - 106; ARMANER; Neda, Din Psikolojisine Giriş, Ayyıldız Matb. Ankara 1980, 31.

Gerçek dindarlık, içgüdüsel bir karaktere değil, tercih ve karara imkan tanıyan bir karaktere sahiptir. (41)

Jung gibi Freud'da dini görüşlerinden ötürü Frankl'ın tenkitlerine maruz kalır. Ona göre Freud dini "Evrensel Obsesyonel Nevroz" (Üniverselle Zwangneurose) olarak kabul edip tanımlaması, psikoloji ile ilahiyat arasındaki diyalogu derinden yaralamıştır. "Zorlanımlı Nevroz", (Zwangneurose) ancak hasta ruha ait bir dindarlıkta ortaya çıkabilir. Bunun dışında bastırılmış dindarlığın, kesin olarak nevroza sürükleyeceği beklentisi yanılığardan ibarettir. Böyle bir netice mutlak değil, muhtemel olabilir. Frankl Freud'u, Tanrıyı "İçselleştirilmiş Baba - İmajı" (Introjizierter Vater - Imago) olarak tanımlamasını da tenkid eder ve Tanrı'nın her türlü babalığın en esaslı örneğini teşkil ettiğini belirtir. (*) Frankl'a göre insana mükemmel bir kişilik kazandıran Tanrı'dır. İnsan - Tanrı ilişkisinin bozulmasına hiçbir suretle müsaade edilmemelidir (42).

Frankl'e göre dindarlık, Mutlak Varlık (Absolut) arkaplanında kendi eksikliğini; tamamlanmışlığını ve göreceliğini tecrübe etmeyi ifade eder. Mutlak varlık hiçbir zaman tam olarak kavranamaz, tasvir edilemez. Çünkü O, aşkın alanda saklıdır. Dindar, güveni aşkın olana yönelme'de arar. Tanrının aşkın alanda saklı bulunması, dindardan kopuk olduğu anlamına gelmez. Frankl'e göre Tanrı susandır. Fakat her zaman çağrılanır; bizzat konuşulamıyandır, fakat her zaman bahsedilendir (43).

Frankl, din-vicdan ilişkisine büyük önem verir. Ona göre vicdan, akidevi oluşumun merkezi olarak insanın aşkın ve manevi olanla buluştuğu ortamdır. Dindar olmayan insan, vicdanının merkez noktasına mührünü basan aşkınlığın farkında olmayan; onu yanlış anlayan birisidir. Dindar olmayanın da vicdanı ve sorumluluk duygusu vardır. Onda eksik kalan şey, sorumluluğunun nereden geldiğini, varoluşunun asıl kaynağının ne olduğunu sormamasıdır. Dindar olmayan insan bütün gerçekliği, vicdanı ile sınırlar; daha ötesine geçemez. Ona göre cevap vermek zorunda olduğu son mercii vicdanıdır. Oysa vicdan sorumluluğun son mercii değildir. Vicdana belki son merciden bir önceki veroluş denebilir. İnançsız insan, anlam arayışını vicdanen rahat bulduğu noktada sona erdirir. Çünkü onun için daha ötesi yoktur; ötesini sormayı bilmez veya sormak istemez. Bu konumuyla inançsız, dağ zirvesinin bir basamak öncesinde kalmak zorundadır (44). Frank bu aşamada dindar ile dindar olmayana ilişkin bir tasvirle birbirinden ayırır.

Dindar ve dindar olmayan dağın zirvesine doğru beraber tırmanır. Ancak zirveye ulaşmadan bir sis tabakasıyla karşılaşırlar. Dindar olan, hiç çekinmeden sisin

(41) Bkz. FRANKL, age., 56-58; BOSCHEMEYER, age., 96. Ayrıca, HAHN, age., 23-27, KOLBE, age., 238-239.

(*) Freud'un tanrı ve din anlayışıyla ilgili geniş bilgi şu eserlerde bulunabilir: FABER, Religionspsychologie, 18-42; GROM, Religionspsychologie, 84-96; KOLBE, agm., 18-71; FROMM, Erich; Psikanaliz ve Din (Çev. A. Arıtan), 2. Baskı, Arıtan Yay., İstanbul 1991, 26-29; ARMANER, Din Psikolojisine Giriş, 29-31; KATİPOLU, Bedri; Din Psikolojisi Açısından Freud Psikanalizi ve Din, Özden Ofset, İzmir 1991, 56-80.

(42) FRANKL, age., 62-64; DIENELT, age., 53-54; BÖSCHEMEYER, age., 96-97.

(43) KOLBE, age., 246-247.

(44) HAHN, age., 18-20.

ötesine ulaşmayı arzular ve sise dalar. Buna karşın dindar olmayan, aynı cesareti gösteremez, ayağının altında hissettiği sağlam zemini terkedip bilinmeze adım atmaktan korkar. Dindarlık insan için karakteristik bir fenomen olmasına rağmen, bireyin bilinçli olarak Tanrı'yı inkara, dinden uzak bir hayata yönelmesinin nedeni, çoğu zaman sisle kaplanmış dağın zirvesine adım atma cesaretinden yoksun olması, sağlam olarak bastığı görünür zemini kaybetmekten korkmasıdır.⁽⁴⁵⁾ Dindar olmayanın aksine dindarın sise dalışındaki cesaret, Tanrı'ya olan güven ve inancıdan kaynaklanır. Dindar olmayan, bu avantajdan tabiatıyla yoksundur.

Frankl'e göre dindar daha derin bir sorumluluk bilincine ve daha derin bir Tanrı tecrübesine sahip olduğu için dindar olmayana göre, daha güçlü bir anlamlılığa kavuşabilir. Çünkü dindar, anlam sorununu ele aldığı anda, kendisine hayat ile ilgili ödevler veren Tanrıyla (Auftraggeber des Lebens) ilişkisini de düşünür. İnançsız insanın sorumluluk kaynağı sadece vicdanıdır. Birey farkında olmasa da aslında sorumluluk hissi, Bilinçdışı gizli bulunan tanrısal etkiye kaynak bulur. Sorumluluk duyduğu sürece dindar olmayan, bilinçli olarak Tanrıyı reddetse de, varoluşuna aykırı olduğu için Bilinçdışı ruhunun kapılarını Tanrıya kapatamaz. Dindar olmayanın anlam bulabilmesini Frankl, Onun Tanrı ile olan Bilinçdışı ilişkisinin asla çözülemez oluşuna bağlar. Bu avantajına rağmen, inançsızın ulaşabileceği son anlam sınırı, zirve öncesinde kalmaya mahkumdur. İnançsızın mahkum olduğu zorunlu sınırlama, kendi bilinçli tercihinin doğal bir neticesidir. Oysa gerçek ve ölümsüz anlam, sisli zirvenin ötesindedir⁽⁴⁶⁾.

Genel düşünce sistemini hariç tutarsak, Frankl teorisinin, özellikle terminoloji noktasında bir takım anlaşılma güçlükleriyle karşı karşıya olduğunu belirtmek durumundayız.

En büyük güçlük, teorisini temellendirmede kullandığı genel veya orjinal kavramların maksadına uygun anlaşılmasında ortaya çıkmaktadır. Frankl, açıklamalarında, pek çok anlama gelen kavramları kullandığı gibi, literatürde daha önce yer almamış, çözümlenmesi yapılmamış birtakım kavram ve kavram grupları kullanır. Sinn, Über-Sinn, Geist, Transzendenz, Unbewusst... gibi kavramlar bu anlamda en fazla dikkat çeken kavramlardır. Felsefik altyapısının bir uzantısı olarak hocası Schelerden Logoterapiye aktardığı kavramlarla Frankl, teorisinin daha da karmaşık bir yapı kazanmasına neden olmuştur.

Logoterapi ve Varoluş analizi'nin (Existenanalyse) anlaşılmasını zorlaştıran belli başlı güçlükleri özetlediği için burada Längle'nin eleştirileriyle yetinmeyi uygun buluyoruz : Längle'e göre Frankl teorisi üç açıdan anlaşılma güçlükleri içermektedir.

a) Frankl, görüşlerinde filozofların bile kolayca içinden çıkamadıkları felsefik açıklamalara girer ve görüşlerini temellendirme yolunda bu tarz açıklamalardan faydalanır. Görüşlerinde göze çarpan kapalılığı ve zorluğu aşmaya yönelik çabaları, çoğu zaman yeterli olmaz.

⁽⁴⁵⁾ KOLBE, age., 239; HAHN age., 20; BÖSCHEMEYER age., 98.

⁽⁴⁶⁾ BÖSCHEMEYER, age., 99; ayrıca bkz. UTSCH, age., 233.

b) Frankl düşüncesi, Varoluş - Felsefesi tabiatına sahiptir. Bu yönüyle O, konu ile ilgilenenleri olaya katılmaya zorlar. Bu durumda araştırmacı inceleme çabasından çok kendisiyle yüzleşme durumunda kalır. Böyle varoluşsal bir yüzleşmeyi göze almak oldukça zordur. Bu zorluğa katlanmak istemeyen araştırmacı doğal olarak Frankl düşüncesini anlamayabilir, hattâ reddedebilirde.

c) Yukarıdaki güçlükler yanında Logoterapi'nin araştırmacıdan en büyük talebi doğru anlaşılmasıdır. Logoterapik altyapısı güçlü olmayan araştırmacıların Frankl'in ortaya koyduğu malzemeyi, kendi inisiyatifi doğrultusunda kullanması ihtimal dahilindedir. Böyle bir yöneliş, Logoterapik söylemi asıl çizgisinden çıkarabilir. Frankl teorisi bu tarz sapma tehlikeleri ile karşı karşıyadır ⁽⁴⁷⁾.

⁽⁴⁷⁾LÄNGLE, "Was ist Existenzanalyse und Logotherapie", 20-21; Ayrıca aynı konuda farklı eleştiriler için bkz UTSCH, age., 144-145; BÖSCHEMEYER; age., 43-45.

BİBLİOGRAFYA

- ARMANER, Neda; **Din Psikolojisine Giriş I**, Ayyıldız Matb. Ankara- 1980
- BAHADIR, Abdülkerim; **Hayatın Anlam Kazanmasında Psiko-Sosyal Faktörler ve Din**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), U.Ü. Sos. Bil. Enst. Bursa 1999
- BAYMUR, Feriha; **Genel Psikoloji**, 8. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1989
- BEDRİ, Malik B.; **Müslüman Psikologların Çıkmazı** (Çev. H. Şencan), İnsan Yay., İstanbul 1984,
- BİLLER, Karlheinz; **"Der Sinn-Begriff als zentrales Theorem der Logotherapie"**, in Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg., W.Kurz-F.Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995, (99-116)
- BÖCKMAN, Walter **"Logotherapie und Sinn-Theorie. Überlegungen zum therapeutischen wie aussertherapeutischen Umgang mit dem Franklischen Sinn-Begriff und seiner erweiterten Definition im Rahmen einer Sinn-Theorie"**, Journal des Viktor-Frankl Institut, Vol. 5, Nr.2, Wien 1997, (106-123)
- BÖSCHEMEYER, Uwe; **Die Sinnfrage in Psychotherapie und Theologie**, Die Existenzanalyse und Logotherapie Viktor E. Frankl's aus theologischer Sicht, Walter de Gruyter Verl., Berlin-New York 1977
- BRUNO, Frank J.; **Psikoloji Tarihi**, (Çev. G. Sevdiren), Kıbele Yay., İstanbul 1996
- DIENELT, Karl; **Erziehung zur Verantwortlichkeit**, Österreichischer Bundesverlag, Wien 1955
- FABER, Heije; **Religionspsychologie**, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1973
- FABRI, Joseph-LUKAS, Elizabeth; **Auf den Spuren des Logos**, Briefwechsel mit Ş Viktor E. Frankl, Quintessenz Verl., Berlin-München 1995
- FORTHAM, Frieda; **Jung Psikolojisi**, (Çev. A. Yalçın), 2. Baskı, Say Yay., İstanbul 1994
- FRANKL, Viktor E.; **Der unbewusste Gott**, Psychotherapie und Religion, 8. Auflage, Kösel Verl., München 1991
- ; **Das Leiden am sinnlosen Leben**, Psychotherapie für Heute, 5. Auflage, Herder Verl., Freiburg-Basel-Wien 1991
- ; **İnsanın Anlam Arayışı**, (Çev. Selçuk Budak) 2. Baskı, Öteki Yay., Ankara 1992
- ; **Duyulmayan Anlam Çığılığı**, (Çev. Selçuk Budak), Öteki Yay., Ankara 1994
- ; **...trotzdem ja zum Leben sagen**, Ein Psychologe erlebt das Konzentrationslager, Kösel Verlag, München 1994
- ; **Ärztliche Seelsorge**, Grundlagen der Logotherapie und Existenzanalyse, Fischer Taschenbuch Verl., Farnfurt am Mein 1995
- ; **Zeiten der Entscheidung**, 2. Auflage, Hrsg. Elizabeth Lukas, Herder Verl., Freiburg 1996

- ; "**Kendini Gerçekleştirme ve Kendini İfade Etmenin Ötesinde**",
(Çev. A. Demirhan), Sana Ruhtan Soruyorlar, Derl. K Sayar-E. Göka, İz Yay.,
İstanbul 1991, (313-329)
- ; "**Was ist Logotherapie**" in Im Anfang war der Sinn, Frankl-
Kreuzer, 3. Auflage, Piper Verl., München 1994, (77-106)
- ; "**Der Wille Zum Sinn**", in Der Wille zum Sinn, 6. Auflage, Piper
Verl., München 1996, (9-36)
- ; "**Das Leiden am sinnlosen Leben**", in Der Wille zum Sinn, 6.
Auflage, Piper Verl., München 1996, (236-244)
- FRANKL, Viktor- KREUZER Franz; **Im Anfang war der Sinn** (von der
Psychoanalyse zur Logotherapie ein Gespräch), 3. Anflage, Piper Verlag,
München-Zürich 1994
- FROMM Erich; **Psikanaliz ve Din**, (Çev. A. Arıtan) 2. Baskı, Arıtan Yay., İstanbul
1991
- GEÇTAN Engin; **Psikanaliz ve Sonrası**, 4. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990
- GROM Bernhard; **Religionspsychologie**, Kösel Verlag GmbH., München 1992
- GÜLEÇ, Cengiz "**Fenomeno-Egzistansiyel Yönelimli Psikoterapiler**" Psikoloji
Dergisi, S. X, Ankara 1980
- HAHN, Udo; **Sinn suchen-Sinn finden**, Was ist Logotherapie, Vandenhoeck und
Ruprecht, Göttingen, 1994
- HAHN, Udo; **Sinn suchen-Sinn finden**, Was ist Logotherapie, Vandenhoeck und
Ruprecht, Göttingen, 1994
- JUNG, Carl G.; "**Über die Beziehung der Psychotherapie zur Seelsorge**",
Gesamtwerke, Band XI, Hrsg. Mariane Niehus-Jung. u.a., Walter Verl., Düsseldorf
1995, (337 357)
- ; **Din ve Psikoloji**, (Çev. C. Şişman), İnsan Yay., İstanbul 1995
- KATIPOĞLU, Bedri; **Din Psikolojisi Açısından Freud Psikanalizi ve Din**, Özden
Ofset, İzmir 1991
- KOLBE, Christoph; **Heilung oder Hindernis**, Religion bei Freud Adler Fromm
Jung und Frankl, Kreuz Verl., Stuttgart 1986
- KURZ, Wolfram; "**Der Mensch in der Entfremdung von sich Selbst**, in
Kompendium der Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg., W.Kurz-
F.Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995, (17-38)
- ; "**Der Mensch auf dem Weg zu sich Selbst**", in Kompendium der
Logotherapie und Existenzanalyse, Hrsg., W.Kurz-F.Sedlak, Lebenskunst
Verl., Tübingen 1995, (29-69)
- ; "**Die Bedeutung religiöser Erziehung für die Entwicklung
psychischer Gesundheit unter besonderer Berücksichtigung
logotherapeutischer Aspekte**", Kompendium der Logtherapie und
Existenzanalyse, Hrsg. W.Kurz-F.Sedlak, Lebenskunst Verl., Tübingen 1995
- LÄNGLE, Alfried; "**Was ist Existenzanalyse und Logotherapie**", in Entscheidung
zum Sein, A.Längle, Piper, Verl., München 1988, (9-21)

- LUKAS, Elisabeth; **Auch dein Leben hat Sinn**, logotherapeutische Wege zur
Gesundung, 3. Auflage, Herder Verl., Freiburg 1991
- ; **Logotherapie**, Quintessenz MMV Medizin Verl., München 1995
- ; **Psychologische Seelsorge**, 2. Auflage, Herder Verl., Freiburg-Basel-
Wien 1996
- ; **Weisheit als Medizin**, Quel Verl., Stuttgart 1997
- ; **“Zuordnung der klinisch-diagnostischen Leitlinien der ICD-10
zur logotherapeutischen Terminologie”**, Journal des Viktor Frankl Instituts,
Volume 5, Nr. 2, Wien 1997
- Süddeutsche Institut für Logotherapie GmbH.**, Jahresbericht, (tanıtıcı broşür),
Fürstentfeldbruk-München 1996
- UTSCH, Michael; **Religionspsychologie**, Kohlhammer Verl., Stuttgart-Berlin-Köln
1998
- WORDSWORTH, Robert S.; **Bugünün Psikoloji Cereyanları**, (Çev. M.S.
Başoğlu), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1943